

**Lunds universitet
Socialhögskolan
SOL 064
Vårterminen 2002**

”Jag är nöjd med min uppfostran”
Unga flickor med bosnisk bakgrund berättar om sin uppfostran

Författare: Gordana Subotic

Handledare: Gunvor Andersson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Abstract	4
1. INLEDNING	5
1.1 Problemformulering	5
1.2 Syfte och frågeställningar	5
1.3 Bosnier – en stor grupp i Sverige	6
1.4 Fortsatt framställning	7
2. METOD OCH URVAL	7
2.1 Metod	7
2.2 Urval	7
2.3 Resultat och tillförlitlighet	9
2.3.1 Intervjueffekt	9
2.3.2 Intervjueffekt vid min undersökning	9
2.4 Etiska övervägande	9
2.5 Analys och transkribering av intervjuerna	9
3. BEGREPPSDEFINITION OCH TEORETISKT PERSPEKTIV	10
3.1 Kultur	10
3.1.1 Möte mellan två kulturer	11
3.2 Fostran och socialisation	12
3.3 Kulturella skillnader i barnuppfostran	13
3.3.1 Individualism kontra kollektivism	14
3.3.2 Självständighet i den svenska uppfostran	16
3.3.3 Respekt, lydnad och kärlek i de sydeuropeiska länderna	17
4. TIDIGARE FORSKNING	18
4.1. Tvärkulturell fostran	18

4.2. Att vara mitt emellan	19
4.3 Multikultiungdom	20
5. PRESENTATION AV INTERVJUER	21
6 ANALYS	30
6.1 Respekt och självständighet	30
6. 2 Multikultiungdom	31
6.3 Sammanfattning	32
7. SLUTDISKUSSION	34
7. KÄLLFÖRTECKNING	36
7.1 Referenser	36
BILAGA 1	37

Abstract

The purpose of this paper is to examine the experience of Bosnian girls being raised in two different cultures at once: the Bosnian and the Swedish. I conducted qualitative interviews with five Bosnian-born girls between the ages of 14 and 19. All of these girls have moved to Sweden due to the war in Bosnia. The central interview questions were: what differences they saw between the Swedish and the Bosnian raising, which culture they identified themselves with and what view they had on their raising.

Less freedom and greater respect for parents differed the Bosnian raising from the Swedish, according to the persons interviewed. Two of the persons interviewed identified themselves as individuals solely. The other three identified themselves as: Swede, Bosnian, both Swede and Bosnian. All of the girls were generally content with their raising and did not want to contrast their parents.

1. INLEDNING

1.1. Problemformulering:

Vi lever i ett samhälle som ändras väldigt snabbt vilket innebär att dagens unga ställs inför problem som är annorlunda än de problem deras föräldrar hade. Ungdomars föräldrar likaså ställs inför problem att uppfostra sina barn på ett sätt som de själva inte blivit uppfostrade på och till något de själva inte är.

Problemen kompliceras ytterligare när det handlar om invandrarungdomar respektive föräldrar. Invandrarföräldrar står inför en stor utmaning eftersom de möts av en helt ny uppfattning beträffande synen på hur barnen skall uppfostras. De får uppfostra sina barn till att leva i ett samhälle som är helt annorlunda än det samhälle som de själva vuxit upp i. Invandrarföräldrar fångas i en spänning mellan att å ena sidan orientera sig och förhålla sig till det nya och att å andra sidan hålla kvar sin tillhörighet till det de har lämnat. Som invandrarförälder kan man bli konservativ i den bemärkelsen att man för att bevara sin kulturella identitet håller fast vid värderingar och traditioner som de var i hemlandet när man lämnade det. Barnen i sin tur tar intryck av svensk kultur och svenska sedvänjor vilket kan leda till att barnen önskar sig en förändring. Eftersom jag själv är invandrare har jag blivit nyfiken på kulturella skillnader när det gäller synen på och förhållningssättet till barn och fostran av barn. Inte minst under den här kursen har jag ofta kontrasterat den bosniska och den svenska kulturen och undrat kring barn som växer upp i/eller mellan den bosniska och den svenska kulturen. De växer i/mellan två världar och befinner sig mellan två sätt att tänka samt får hela tiden pendla mellan två kulturella identiteter. Jag har blivit nyfiken på hur ungdomar relaterar till det och hur de ser på uppfostran som sker i/mellan två kulturer.

1.2. Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur bosniska flickor upplevt och erfårit sin uppfostran som skett mellan två olika kulturer den bosniska där de är födda och den svenska där de växer upp.

Frågeställningarna är följande:

- 1) Vilka skillnader ser de mellan den svenska och den bosniska uppfostran?
- 2) Vilken kultur identifierar de sig med?
- 3) Hur ser de på sin uppfostran?

1.3 Bosnier – en stor grupp i Sverige

Under den här rubriken vill jag ge en kort beskrivning av bosnier – en stor flyktinggrupp i Sverige.

Vid mitten av 1990-talet integrerade Sverige den största flyktinggruppen sedan andra världskriget. Ungefär 60000 har getts permanent uppehållstillstånd varav två tredjedelar kommer från Bosnien-Hercegovina.

Svenskarna tycks alltså inte förstå den utbredda och omfattande etniska blandningen i framförallt de bosniska städerna före krigsutbrottet. Sverige har sedan tidigare haft en stor invandrargrupp från Jugoslavien som är väl etablerad, med förekomsten av såväl den andra som den tredje generationen samt ett väl utbyggt institutions liv med press etc (Gustavsson & Svanberg, 1995).

De jugoslaviska invandrarna har länge betraktas som en etnisk grupp, fast de som bekant är uppdelade i flera olika folkgrupper med skilda språk, religioner, kulturer. Begreppen jugoslaver som har varit mest användbart måste omdefinieras och preciseras till bosnier, serber och kroater (Ehn, 1993).

Efterkrigstidens Jugoslavien bestod av sex delrepubliker. I en av dessa Bosnien-Hercegovina hade ingen grupp absolut majoritet. Muslimerna utgjorde enligt 1991 års folkräkning 40 procent av befolkningen, serberna 32 procent och kroaterna 18 procent. De uppfattade sig som ett folk trots att det fanns skillnader mellan dem. Före 1992 var det svårt att finna någon religion i landet där något av folkslagen dominerade fullständigt.

Bosnien-Hercegovina har alltid varit en mötesplats för skilda kultursfärer – den väst- och centraleuropeiska, den bysantinska, den islamiska – allt mot en slavisk bakgrund. De olika kulturerna har alltid samexisterat, inte alltid så kärleksfullt men sällan heller i något präglat atmosfär av hat. Denna blandning av kulturer var själva essensen för Bosnien (Olsson i Gustavsson & Svanberg, 1995).

Serber, kroater och muslimer levde, arbetade och älskade i en ganska harmonisk tillvaro.

Den nationella eller etniska identiteten som tidigare var svag eller saknade relevans stärktes i samband med och efter kriget.

1.4. Fortsatt framställning

Uppsatsen är uppdelad på så vis att metod presenteras i kapitel två. Jag har valt att definiera mina begrepp under kapitel tre som också innehåller de teoretiska utgångspunkterna. Kapitel fyra innehåller tidigare forskning. Intervjuerna presenteras i kapitel fem som följs av ett analyskapitel med sammanfattning. Uppsatsen avslutas med slutdiskussion.

2. METOD OCH URVAL

2.1 Metod

Jag valde kvalitativa intervjuer eftersom de verkade mest relevanta för att uppnå mitt syfte, dvs. att förstå hur informanterna upplevt och erfarit sin uppfostran. Kvalitativa metoder utgår från undersökningssubjektets idéer medan kvantitativa utgår från forskarens.

”Den kvalitativa intervjun försöker förstå världen ur de intervjuades synvinkel, den vill utveckla innebörder av människors erfarenheter samt frilägga deras livsvärld för de vetenskapliga förklaringarna.” (Kvale, 1997, s 9)

Frågor som jag ställde till mina informanter finns som bilaga nr: 1. Jag valde att arbeta med strukturerade frågor som hade låg grad av standardisering - jag tog frågorna i den ordning de passade och mina informanter fick styra ordningsföljden.

2.2. Urval

Min undersökningsgrupp består av fem flickor i åldern 14-19 år som är födda i Bosnien men har vuxit upp i Sverige. Samtliga flickor flyttade till Sverige i samband med kriget i Bosnien. Min äldsta informant har flyttat hemifrån och studerar vid universitet i Stockholm. Övriga informanter går i skolan och bor tillsammans med sina föräldrar i Malmö. Föräldrarnas bakgrund är varierande. Tre flickor har föräldrar med akademisk bakgrund och två har föräldrar med gymnasieutbildning.

Anledningen till att jag valde dessa informanter har sin grund dels i min bosniska bakgrund, dels i ett intresse och en nyfikenhet på kulturella skillnader beträffande synen på uppfostran.

Urvalet är inte representativt men *”när man väljer att göra en kvalitativ undersökning väljer man också att göra avkall på representativiteten”*. (Ross, 1984 s. 3).

Med hjälp av mina bekantas bekanta tog jag telefonkontakt med mina informanter. Jag var förberedd på att ge en uttömmande förklaring av syftet med min uppsats men det visade sig vara onödigt. Mina bekanta fungerade som en slags rekommendation vilket ledde till att såväl mina informanter som deras föräldrar utan omsvep accepterade att intervjuas. Jag är emellertid medveten om att vår gemensamma bekantskap kunde ”bromsa” samtalet och göra mina informanter försiktiga.

Eftersom flickor i den här åldern är mer socialt orienterade och mer verbala än pojkar valde jag att vända mig till flickor. Jag uppmärksammade emellertid att flickornas ålder hade betydelse för deras sätt att reflektera över sin uppfostran. Inte minst min äldsta informant reflekterade mycket över sin uppfostran och gav mig ett digert intervjumaterial. Hennes utsagor fick mycket plats i min presentation av intervjuerna men jag tyckte att det var värdefullt eftersom hennes åsikter skilde sig väsentligt från åsikterna de andra informanterna hade.

Sammanlagt intervjuade jag fem flickor. Jag genomförde intervjuer både enskilt och parvis. Två av mina informanter intervjuades på egen begäran tillsammans dvs. i grupp. Fördelen med gruppintervju var informanternas trygghet, de kände sig trygga med varandra. Jag personligen tror emellertid att de påverkades mycket av varandra, att de på sätt och vis styrde varandras svar.

”Bland nackdelarna med gruppintervjuer hör också att personerna man intervjuar lätt påverkar varandra och man får ett slags majoritetssynpunkter.” (Trost, 1993, s. 24). Övriga informanter intervjuades var för sig.

Eftersom jag tyckte att en trygg intervjuplats var viktig för mina informanter försökte jag vara flexibel och lät dem bestämma om intervjuplats. De första två informanterna valde sin skola som intervjuplats. Den tredje och den fjärde informanten intervjuade jag på deras begäran i deras hem samt den femte på stadsbiblioteket i Malmö. Jag instämmer i Trosts (1993) påstående att de flesta platser har både för- och nackdelar.

2.3. Resultat och tillförlitlighet

2.3.1. Intervjuareffekt

”Vid intervjuer måste vi tänka på att tillförligheten också är beroende av den eventuella intervjuareffekt som kan uppstå. Den är ett resultat av att intervjuaren uppträder på ett sådant sätt under intervjun att individerna förstår, medvetet eller omedvetet, vad som förväntas av dem.” (Patel & Davidsson, 1994 s. 88).

2.3.2 Intervjuareffekten vid min undersökning:

Det som jag upptäckte från början var att mina informanter emellanåt försökte tolka vilka svar som förväntades av dem. Inte minst i början var de tveksamma om huruvida deras åsikter var rätta och riktiga. Jag förklarade att jag inte var någon expert och att det inte fanns några svar som var rätta.

Min etniska bakgrund var både till fördel och till nackdel. I och med att vi kommer från samma land var det lättare att få en naturlig kontakt. Å andra sidan kunde jag lätt identifiera mig med många av de upplevda situationerna eftersom jag själv har en bosnisk bakgrund. Jag är medveten om att det kanske har ”färgat” analys i min uppsats. Jag försökte likväl lämna mina egna uppfattningar å sidan och låta informanternas utsagor träda fram.

2.4 Etiska övervägande

Mina informanter är bosniska flickor som har vuxit upp i Sverige. Deras medverkan i uppsatsen grundar sig på frivillig basis. När det gäller informanter som är omyndiga fick jag både deras och föräldrarnas muntliga medgivande. Under empiriinsamling garanterade jag informanternas anonymitet samt att de uppgifter de lämnade skulle användas bara för undersökningens syfte.

För att undvika eventuella identifieringar kommer jag i den fortsatta texten att benämna mina informanter som intervjupersoner A, B, C, D, E som är 16, 15, 14, 15 respektive 19 år.

2.5. Analys och transkribering av intervjuerna

Intervjuerna spelades in på band och skrevs för hand direkt efter intervjutillfället. Visserligen var utskrivning av intervjuer en tidskrävande process men jag fick i gengäld ett mycket nära förhållande till materialet. Jag upptäckte likaså fördelar med att göra intervjuerna själv.

”Aldrig sånoggranna bandinspelningar, anteckningar och/eller utskrifter kan helt ersätta de intryck man får vid själv intervju, ej heller det man hör eller ’läser mellan raderna’.” (Trost, 1993, s.29). Efter ett antal genomläsningar började jag skönja mönster i svaren som jag tematiserade. För att föra samman de olika temana använde jag mig av ”sax- och kuvertmetoden”. Denna metod kompletterade jag med *”datamatrix med vertikala kolumner för teman och horisontala rader för aktörer eller informanter”* (Repstad, 1999, s. 112).

3. BEGREPPSDEFINITION OCH TEORETISKT PERSPEKTIV

Under detta kapitel kommer jag att diskutera kulturella skillnader i barnuppfostran. För att belysa kulturella skillnader har jag använt mig av Annick Sjögrens (1993) bok *Här går gränsen* samt av kapitlet *Kulturella skillnader i barnuppfostran och utvecklingsideal* (Almquist & Broberg, 2000) i boken *Tvärkulturella möten* (Allwood & Franzén, 2000).

Inledningsvis diskuterar jag begreppet kultur då min uppsats handlar om uppfostran som sker mellan två kulturer. Därefter definierar jag socialisation som ofta likställs med fostran.

3.1 Kultur

Kultur är ett komplext och svårt definierat begrepp. Antropologer och etnologer definierar begreppet kultur som ett sätt att uppfatta världen omkring sig.

”Kultur omfattar därmed gemensamma kunskaper, värderingar, erfarenheter och sammanhållande tankemönster. Men den finns inte bara i huvudet på människor. Medvetande blir gemensamt genom att man kommunicerar, delar ett språk, förstår koder och budskap, ser hela sin omgivning som betydelseladdad på ett sätt som är någorlunda lika för alla – eller åtminstone för flera.” (Hannerz, Liljeström & Löfgren, 1982, s. 10).

Kultur definieras som en beskrivande term för de kunskaper och värderingar som delas av en grupp människor, men dessa kollektiva medvetandeformer kan inte studeras eller förklaras lösryckta ur sitt sociala sammanhang. Kulturen är en spegling av den rådande samhällsstrukturen, men inte en död, mekanisk avspegling. Kultur är något som används för att systematisera, förklara och legitimera den värld som omger individen. Därigenom återverkar den ständigt på samhällsstrukturen (Frykman & Löfgrens, 1979).

Begreppet kultur kan inte ses som något stabilt, helt, fullständigt koherent eller permanent. Kultur är något som människor hela tiden skapar och omvandlar i det dagliga livet under påverkan från yttre omständigheter. Det handlar om ett aktivt kulturskapande i samspel eller i konflikt med det omgivande samhället (Ehn, 1993).

Elisabet Plöjel Westmoreland (2001) framhåller i sin doktorsavhandling om tvärkulturell fostran att till skillnad från beteenden som man ärver genetiskt står kultur för beteenden och beteendekoder som överförs kulturellt genom inläring (*enkulturation*).

”Enkulturation syftar på den inlärningsprocess genom vilken en person (oftast som barn) lär sig och internaliserar en viss (föräldrarnas) kultur.” (Århem, 1988 enligt Plöjel, Westmoreland 2001, s. 22).

Flera författare såsom Hannerz (1983) och Bergström (1998) hävdar att de kulturmönster man internaliserar som barn är svåra att rubba, trots att nya kulturella mönster lagras under åren.

3.1. 1 Möte mellan två kulturer

Det är först i en annan kulturs ögon som en främmande kultur kan komma fullödigare i dager. En innebörd röjer sina djup i möte och sammanträffande med en annan, främmande innebörd. Det inleds en dialog mellan dem som övervinner slutenheten och ensidigheten i dessa innebörder, i dessa kulturer. Vid ett sådant dialogiskt möte mellan två kulturer smälter de inte samman och blandas inte. Var och en bevarar sin enhet och sin öppna helhet, men de berikas ömsesidigt. (Bachtin, 1988 enligt Plöjel Westmoreland 2001).

Ackulturation definieras som en kulturell förändringsprocess som uppstår i möte mellan två kulturer.

Detta kulturmöte är särskilt intressant för barnfamiljer. Barnuppfostran påverkas i mötet mellan två kulturer. Det omgivande samhällets syn på hur föräldrar ska uppfostra sina barn kommer att integrera med de invandrade föräldrarnas tidigare uppfattningar. En del samhällen prioriterar assimilation medan andra samhällen är mer öppna för kulturell mångfald. Invandrarens och flyktingarnas sätt att förhålla sig till hemlandets respektive mottagarens kultur har enligt Almquist & Broberg (2000) delats in i fyra olika strategier:

Assimilation kallas den strategi som innebär att man överger sina egna kulturella värderingar för att acceptera mottagarlandets.

Det finns emellertid risk att barn som försöker assimilera sig med mottagarlandet blir isolerade om de undviker kontakt med barn med samma etniska ursprung utan att bli accepterade av majoriteten.

Integration kan uppfattas som en kompromiss där man bibehåller en viss kulturell integritet samtidigt som man inlemmas i majoritetssamhället.

Integrering är den strategi som idag bedöms som mest fördelaktig såväl för individen som för samhället.

Integration kan emellertid vara en psykologisk krävande strategi eftersom man måste orka leva med ambivalens och tveksamhet.

Det kan innebära att man delar in livet i två kulturella zoner; hemmet där föräldrarna kräver att barnen ska uppföra sig enligt de traditionella värderingarna och samhället utanför hemmet där barnen uppmuntras att uppträda som alla andra.

Separation innebär att man undviker kontakt med majoritetskulturen och så långt som möjligt slår vakt om de kulturella värderingar som man haft i hemlandet.

Det kan innebära att man som förälder går tillbaka eller rentav överdriver traditionella värderingar och livsstilar.

Marginalisering är beteckningen för familjer som varken slår vakt för sin ursprungskultur eller inlemmas i mottagarlandets kultur.

3.2 Fostran och socialisation

Barnet måste fostras och socialiseras för att bli en del av samhället eller en kultur. Vissa författare är benägna att likställa fostran och socialisation. De talar om fostran inom familjen som den primära socialisationen och internalisering av normer och värderingar utanför familjen som den sekundära socialisationen.

Socialiseringsprocess handlar om ett sätt varpå ett barn som fötts inom ett visst samhälle blir en social varelse, en medlem av detta samhälle. Processen börjar vanligtvis i hemmet men slutar inte där. Omvärlden har likaså en stor inverkan när barnet börjar komma i kontakt med

olika personer, grupper och institutioner som utsätter barnet för sina speciella förväntningar, belöningar och bestraffningar och därmed bidrar till att utforma barnets färdighet, värdenormer och beteendemönster (Bronnfenbrenner, 1973).

Andra författare såsom Evenhaug & Halen (1991) och Liljequist (1993) framhåller emellertid att man får skilja socialisation från fostran.

Till skillnad från fostran är socialisation en ständigt pågående process under hela livet. Individen anpassar sig efter nya förhållanden och spelregler och utvecklar kreativt de möjligheter som står till buds för att kunna hantera sitt liv. Nya levnadsstrategier utformas och nya roller växer fram; man växer även som vuxen (Liljequist 1993).

Fostran är ett dialogiskt barn-vuxen-förhållande som är asymmetriskt såtillvida att den vuxne har ansvaret för att hjälpa barnet fram tills att det är myndigt och självständigt kan ta ansvar. Socialisation i vid bemärkelse betecknar emellertid den process där individen tillägnar sig en bestämd grups eller kulturs värde och livsmönster (Evenhaug & Hallen 1991 enligt Plöjel, Westmoreland, 2001).

3.3 Kulturella skillnader i barnuppfostran

Kulturens olika sedvänjor avseende t.ex. barnuppfostran har å ena sidan ett evolutionärt ändamål som är lika för alla, nämligen att främja artens fortlevnad. Det är den allmänmänskliga sidan av saken. Å andra sidan är sedvänjorna på grund av olika framväxtbetingelser och andra historiska företeelser väldigt olika utformade. Den egna kulturella praxisen som ofta uppfattas som den enda möjliga är enbart ett av många försök att lösa en för människan som art nödvändig uppgift.

Ur ett evolutionärt perspektiv är uppgiften eller snarare ändamålet med barnuppfostran, att individen ska erhålla de färdigheter/förmågor som den behöver för att fungera i sin sociala grupp och bemästra sina grundläggande uppgifter såsom:

- att skaffa sig en partner och fortplanta sig
- att klara av att tillsammans med partner och övriga i den sociala gemenskapen ordna sin försörjning
- att ge avkomman adekvat vård och omsorg.

Hur individen löser dessa uppgifter bestäms i hög utsträckning av egenskaper hos den kultur barnet lever i (Almquist & Broberg, 2000)

För att förstå kulturella skillnader i barnuppfostran och utvecklingsideal med särskild betoning på invandrarfamiljernas situation är det enligt Almquist & Broberg (2000) viktigt att ta hänsyn till skillnader i religion och social organisation mellan hemlandets och mottagarlandets kulturer.

Upplevelsen av ett själv som avskilt från världen runt omkring, av en avgränsning mellan ”inre och yttre”, mellan ”jag och andra” tar sin början i kontakten med de tidigaste vårdarna. Vissa föräldrar uppmuntrar individualitet och självständighet och därmed markerar avgränsningen mellan barnet och omvärlden. Andra föräldrar skapar istället en intensiv närhet mellan sig och spädbarnet samt betonar en ”vi-känsla”. Skillnader beträffande betoningen på individualitet kontra gemenskap finns såväl mellan olika föräldrar som mellan olika kulturer (ibid).

3.3.1 Individualism kontra kollektivism

Annick Sjögren (1993) som är docent i etnologi diskuterar kulturella skillnader mellan människor från Skandinavien och Medelhavsområde i förhållande till personbegreppets betydelse.

Kärnan i personbegreppet utgör människans syn på sig själv i relation till den omgivande världen.

”Personbegreppet betecknar den internaliserade synen på individens betydelse i relation till de andra och motsvarar grunden för individens handlingsmöjligheter och känslouttryck.” (Marcus & Fisher 1986:45 enligt Sjögren 1993).

Sjögren framhåller att betydelsefulla skillnader kan uppstå om man utgår utifrån olika syn på personbegreppet.

Tvärkulturell fostran dvs. fostran med betydande inslag från minst två klart skilda kulturtraditioner kan förklaras med två motsatta ideologier: den individuella ideologin med individen som utgångspunkt och den gruppcentrerade ideologin med gruppen som utgångspunkt.

Med begreppet ideologi avses ett idé- och värdesystem som utvecklar en nära förbindelse mellan tänkande och agerande i en bestämd social miljö. Ideologi påverkar sättet att organisera vardagen, att bestämma vad som är en bra familjeform och ett passande yrke och den ger vägledning vid bedömningar vad som är rätt eller fel. De två ideologierna – den individcentrerade respektive den gruppcentrerade betraktar människan och hennes relation till omvärlden ur två varandra motsatta perspektiv (Sjögren, 1993).

Den *individcentrerade* ideologin understryker var och en för sig, men ändå i en kollektiv. ”*Det stora kollektivet bör gynnas i den mån den gör möjligheten för individer att agera under jämlika former. Och ett sådant kollektiv kräver en stark och ansvarsfull individ som inte förväntar sig att bli omhändertagen av de andra.*” (Sjögren, 1993, s.21).

Individen uppfattas som självtillräcklig och därmed jämlik. Individen prioriteras framför gruppen.

Människan som individ har prioritet över människan som social varelse. Mellanmänskliga relationer blir av sekundär betydelse och människan tvingar sin vilja på den fysiska världen omkring sig. Människan är individ med rätt till egen existens och personlig integritet. (ibid).

Den *gruppcentrerade* ideologin tolkas emellertid som en ideologi som utgår från den sociala varelsen, med betoning på relationerna människor emellan.

I den här ideologin är den primära gruppen, oftast familjen och släkten som representerar det yttersta värdet. Individen är här en del av enheten som inte kan kopplas bort från den. Gruppens överlevnad har prioritet över individens välbefinnande och, i yttersta fall individens liv. En människans liv är endast en länk i en kedja som sträcker sig långt utöver den enskildes överlevnad.

Människan är en socialvarelse, vars existens är beroende av relationer till andra människor och av gruppens fortsatta existens. (ibid).

Specifik för en mentalitet och dess utveckling är å vilket håll beslutsfattare och institutioner lutar, mot en individ- eller en gruppcentrerad ideologi. Dessa trender speglar sig i vad majoriteten av befolkningen betraktar som norm. Trots att varken den individcentrerade eller den gruppcentrerade ideologin finns renodlad i något samhälle visar undersökningen på en

större dragning åt individualistiska värden i Sverige. Medelhavet (däribland Bosnien) dras emellertid åt gruppinriktade värden. (ibid).

Varje människa åstadkommer en unik kulturell syntes i sitt eget liv. Hon har möjligheten att prioritera antingen individen eller den sociala varelsen. Vilken tendens som dominerar hos en enskild person är avhängig av personliga faktorer såsom läggning och livssituation samt sociala faktorer såsom kulturarv och samhällsstruktur. Invandrare hamnar oftast i en situation där motsättningar uppstår mellan kulturarv och samhällsstruktur samt mellan personliga egenskaper och den personliga livssituationen.(ibid).

3.3.2 Självständighet i den svenska uppfostran

Förmågan att arbeta och leva självständigt, att fatta sina egna beslut och ta initiativ är viktiga egenskaper för att klara sig i ett modernt samhälle som Sverige. Träning i denna riktning börjar väldigt tidigt – redan då små barn uppmuntras att äta själva, ta på sig kläderna själva, ta bort tallriken från bordet själv. Genom att fråga barnen vad de vill göra uppmuntras och respekteras egna viljeyttringar. Samtidigt tränas självbehärskning och självdisciplin t.ex. genom att barnen får äta godis en gång i veckan och får acceptera att vänta på sin tur.

Träningen **att klara sig själv** leder till:

1. tidigt differentiering (upplevelsen av klara gränser mellan ”själv” och ”andra”)
2. instrumentellt oberoende (självtillit i fråga om praktiska saker, ”kan själv”)
3. känslomässigt oberoende (förmågan att vara ensam, att hävda sig själv och att klara sig utan mycket beröm eller uppmuntran från andra)
4. självkontroll (att lägga band på känslor och att inte styras av impulser)

Fostran till självständighet är således ett av de viktigaste målen i svensk fostran (Almquist, Broberg, 2000)

När Sjögren (1993) bad svenska lärare och studenter att ange de mest värdefulla egenskaper hos en människa blev de mest återkommande: gott självförtroende, självständighet, hederlighet och ansvarskänsla. De flesta egenskaperna är sådana som angår individen själv. I andra hand kommer skyldigheter mot andra.

3.3.3 Respekt, lydnad och kärlek i de sydeuropeiska länderna

Föräldrar och lärare av sydländskt ursprung ger ofta ett annorlunda perspektiv på målet med uppfostran. Av det som de vill lära sina barn och elever är respekt det som oftast nämns. Respekt för föräldrarna och äldre kommer först. Det är respekt, lydnad och kärlek som krävs hemma. Ett barn skall vara ”snällt”. Hederlighet, medmänsklighet, förmågan att kommunicera är likaså viktigt. Skolan bör förutom kunskaper inpränta respekt och disciplin hos sina elever. Flit citeras mycket oftare än bland svenskar (Sjögren, 1993).

”Medan var och en i individcentrerade samhällen bär ansvaret för sitt sätt att uppföra sig och uttrycka sig, är det i gruppriktade samhällen främst bilden av familjen som inför utomstående måste vara oantastlig.” (Sjögren, 1993, s. 88).

Föräldrarna står för auktoriteten i gruppriktade samhällen och auktoriteten bör inte ifrågasättas. Respekten är en grundläggande markering av den hierarkiska ordningen. (ibid).

Barnens förmåga att ta del i familjesystemet t.ex. att hjälpa och lyda sina föräldrar är de egenskaperna hos barn som i första hand uppmuntras. Att kunna foga sig in och passa in i familjen snarare än att hävda sin egen vilja och att bli en aktiv medborgare i samhället, är det som belönas hos barn. Att tillhöra familjen samt att få del av den kärlek, trygghet, värme och beskydd som enbart familjen kan ge, är mer betydelsefullt än att skilja ut sig själv, gå sin egen väg och att hävda sin egen art. Man är i första hand familjemedlem och bara i andra hand en enskild individ. Respekten för äldre är inget som försvinner vid en viss ålder. Man fortsätter att ta råd av sina föräldrar även vid vuxen ålder. Att flytta hemifrån utom i samband med giftermål är väldigt ovanligt. (Almquist & Broberg, 2000).

Betoningen på självständighet i motsats till samhörighet framhölls ofta som den kanske viktigaste skillnaden mellan individualistisk och kollektivistisk barnuppfostran (ibid)

Trots skillnader mellan svensk uppfostringskultur och den vi möter hos många invandrare kräver all barnuppfostran både värme och kontroll.

Barnuppfostringsideal förändras även över tid, men det speglar alltid sin tid och sitt samhälle. I tider av stora sociala förändringar är organisationen av uppfostran alltid ett av de områden som är mest utsatta för påverkan. Utvecklingen i Sverige har inneburit en avgörande förskjutning mellan de två aspekterna av barnuppfostran; värme respektive kontroll.

”Från ett fokus på auktoritär underkastelse som kom till uttryck t.ex. i ordstävorna ’din vilja står i skogen och växer’ och ’barn ska synas men inte höras’ har vi fått en stark betoning på omvårdnads- eller lyhördhetsaspekten av uppfostran. Svensk barnuppfostran har i stor utsträckning gått från att vara auktoritär till att bli tilltalande.” (Almquist & Broberg, 2000, s.149)

Många invandrare, i synnerhet de som har invandrat från landsbygden i hemlandet, kommer från kulturer vars samhällliga organisation liknar den som fanns i Sverige före modernismens genombrott. Därmed kommer invandrarna att föra med sig många normer för relationen mellan föräldrar och barn som det svenska majoritetssamhället ägnat mycket kraft åt att ”frigöra” sig ifrån. En del av invandrarnas normer och sedvänjor blir därmed extra hotfulla för majoritetssamhället. (ibid)

4. TIDIGARE FORSKNING

Under detta kapitel kommer jag att presentera tidigare forskning, dvs. tre studier som har tämligen stor relevans för min uppsats. Dessa tre studier har i stor utsträckning underlättat min litteratursökning. Till skillnad från min uppsats är dessa tre studier inriktade på invandrarungdomar överhuvudtaget. De är likväl värda att presenteras här.

4.1 Tvärkulturell fostran

”Tvärkulturell fostran. Svensk-italienska ungdomars erfarenhet av att växa upp med två kulturer” är en doktorsavhandling i pedagogik skriven av Elisabeth Plöjel Westmoreland (2000). Det är en studie om ungdomar som antingen har vuxit upp i Italien, med en svensk mor och italiensk far eller i Sverige med en svensk mor och italiensk far. Plöjel-Westmoreland gjorde 27 intervjuer i Rom och 14 i Malmö respektive Lund. Ungdomar som är i åldern 17-30 har reflekterat över sin uppfostran och för det mesta målat en munter bild av tvärkulturell uppfostran.

Informanterna i den här studien är enligt författaren väldigt klara över olikheterna som finns mellan svensk och italiensk uppfostran. Ungdomar känner tillhörighet i båda dessa världar, men de har inte tagit ställning för den ena eller den andra. De har snarare fört en dialog med de båda och skapat sin identitet och sin egen kultur. Att växa upp i en tvärkulturell familj har enligt författaren varit en positiv och berikande erfarenhet. Olikheterna i de båda traditionerna har berikat och befruktat varandra. Plöjel-Westmorelands studie skiljer sig från de andra studier om tvärkulturell fostran såillvida att hon beskriver vad som sker i den

fostringsprocess där föräldrarna stammar från olika kulturer och där fostran äger rum i den ena förälders hemland.

Plöjel-Westmorelands studie är visserligen intressant men hon har svårt att dölja sin stora beundran för italiensk uppfostran. Att antalet informanter i Rom är dubbelt så stort som antalet informanter i Malmö och Lund kan likaså tolkas som den italienska entusiasmen.

4.2 Att vara mitt emellan

”Att vara mitt emellan. Hur spanskamerikanska ungdomar i Sverige kan uppfatta villkoren för sin sociokulturella identitetsutveckling” är skriven av Maria Borgström (1998). Det är en doktorsavhandling från pedagogiska institutionen vid Stockholms universitet.

Enligt Borgström är det tre aspekter som ingår i den sociokulturella identiteten: identitet, språk och kultur.

Borgström har med hjälp av intervjuer, enkäter, teckningar, dagbok, brev och gruppsamtal följt upp åtta spanskamerikanska ungdomar som har vuxit upp i Stockholms förorter.

Ungdomarna i Borgströms undersökning har utvecklat sin sociokulturella identitet i kontakt med två världar, deras föräldrars värld och det svenska samhället. De har upplevt sig tillhöra båda två världarna. Eftersom ungdomar känner att de inte reellt får tillhörighet till det svenska samhället utvecklar de en identitet av utanförskap med delar hämtade från de båda kulturerna – de befinner sig ”mittemellan”. Några av dessa ungdomar känner sig hela trots sin situation, därför att de vet vem de är och var de står i förhållande till de andra. Ingen väljer att identifiera sig enbart med den svenska kulturen.

Borgströms begrepp invandrare är intressant såvitt att det inte har den vanligt förekommande (negativa) konnotationen. Att känna sig som invandrare innebär att ungdomar inte behöver välja bort föräldrarnas ursprung och att de kan ta in delar av det svenska samhället.

Ett begrepp som inrymmer känslan av att tillhöra två världar samtidigt benämns som dubbel identitet. Dubbel identitet innebär enligt Borgström att impulserna från båda kulturerna inkorporeras i individens identitet. Borgström framhåller emellertid att den dubbla identiteten

kan uppfattas såväl positivt som negativt, beroende på hur individen handskas med sin dubbla identitetssituation.

4.3 Multikultiungdom

”*Multikultiungdom. Kön, etnicitet, identitet*” är skriven av Aleksandra Ålund (1997) som är biträdande professor vid Sociologiska institutionen vid Umeå universitet. Det är en bok om det framväxande mångkulturella samhällets barn – multikultiungdom. Boken handlar om det mångetniska samhällets problem och möjligheter, om identitet och livsvillkor bland ungdomar i Stockholms mångetniska förorter. Ålund är kritisk mot det svenska samhället där problem som i realiteten är förbundna med sociala ojämlikheter ”kulturaliseras” dvs. förstås i snäva etiska och kulturella termer. Ålund framhåller att ”annorlunda kultur” förstås som den grundläggande orsaken till alla problem som förknippas med invandrare, flyktingar och etniska minoriteter. Hon kritiserar även de professionella som är benägna att generalisera och se alla invandrarungdomar som lika struliga.

Ålund nyanserar innebörden av klass, kön och etnicitet samt tiden för invandring för att differentiera det komplexa begreppet ”invandrarungdomar”.

Den personliga utvecklingen varierar inte bara med etnisk bakgrund utan också med klasstillhörighet eller snarare tillgång till socialt och kulturellt kapital. Familjebakgrund, påverkan av skilda ambitioner spelar också en viktig roll. Ålund framhåller att de utbildade föräldrarna fortsätter att stimulera sina barn till högre utbildning.

I likhet med andra studier konstaterar Ålund att ”invandrarpojkar” i flera avseende har mer svårigheter än ”invandrarflickor”. Det är invandrarpojkar som främst ”syns och hörs”.

Ålund framhåller att begreppet identitet har en komplex innebörd. Identitetsarbete är en ständigt pågående process som bär på såväl kollektiva som personliga dimensioner. Ålund refererar till Le Page och Taboret-Keller (1985) som menar att identitet avser två innebörder. Å ena sidan är det *identitetens individuella karaktär*, d.v.s. förmågan att kunna differentiera sig själv som en person som är åskild och särskild, med egna karaktäristiska drag, i en större samling individer. Å andra sidan gäller det *identitetens kollektiva sida* d.v.s. förmågan att identifiera sig själv som tillhörig en kategori som är speciell i jämförelse med andra kategorier i en större enhet. Detta sätt på vilket individen identifierar sig med en grupp beror på gruppens relation till individen och ligger inbäddad i individens egna projektioner visavi gruppen. Den egna etniska identiteten och identifikationen med en etnisk tillhörighet är enligt Ålund ingen

självklarhet. Det finns individer där ett spänningsförhållande mellan individen och den etniska gruppen framträder klart. Dessa individer söker sin hemvist i en värld som är multietnisk där det vanligen handlar om mycket beblandade och vitt förgrenade tillhörigheter. I en sådan multietnisk värld växer det fram nya urbana etniciteter som till sin natur är synkretistiska och hybrida.

Trots alla problem och hinder utvecklar ungdomar enligt Ålund en ”synkretistisk kultur”, dvs. en kultur som inte utvecklas efter etniskt åskilda linjer, utan ur en medveten integration av flera livsstilar som resulterar i ett nytt förhållningssätt. Enligt Ålund är det en strategi att förvärva en egen identitet.

5. PRESENTATION AV INTERVJUERNA

Mina informanternas barndom ägde rum både i Bosnien och i Sverige. För att slå en brygga mellan Bosnien och Sverige frågade jag dem om deras barndom i Bosnien samt barndom och uppväxt i Sverige. Tankar om framtid har också varit en del av våra samtal. Därigenom fick jag tre teman: det förflutna, det samtida och tankar om framtiden. Det första temat är det förflutna och det består av två underrubriker: barndom, besök i Bosnien. Mitt andra tema är det samtida och består av tre underrubriker: tankar om fostran, bosnisk eller svensk, att vara bosnier i skolan. Mitt tredje tema är tankar om framtid som består av två underrubriker: att flytta hemifrån och du som förälder.

Det förflutna

Barndom

Fyra av mina fem informanter mindes inte så mycket av sin barndom i Bosnien men de tyckte att deras uppväxt i Sverige har varit väldigt lycklig. Ankomsten till Sverige uppfattades som ett spännande, tillfälligt besök till ett nytt land. De upplevde inte att deras barndom på något sätt var annorlunda, det var bara det svenska språket som skilde dem från svenska barn.

”Jag har haft det väldigt lyckligt här. Direkt när jag kom till Sverige, två månader efter att vi hade kommit, flyttade vi till en liten stad O... och där träffade jag J. Min barndom var som var som helst i världen. Jag var ute och lekte, sprang ute hela tiden, var med kompisar och så Sedan började jag skolan och allt var normalt. Det enda som var konstigt var att jag fick gå i förberedande klass för att lära mig svenska. Det var den enda skillnaden mellan mig

och andra barn. Sedan började jag svensk skola och anpassade mig bra. Min uppfostran har varit såsom jag tror det hade varit där borta också” Ip A.

En av mina informanter ansåg däremot att hennes uppväxt i Sverige var turbulent:

”Jag tycker att den delen som är fram till att vi åker från Bosnien skulle jag nog kalla lycklig. Sedan blev det allting liksom väldigt, väldigt förvirrat och det var väldigt otryggt, allting som hände så att jag inte har lika nära att kalla det lycklig tid utan snarare turbulent eftersom allting var sårörligt. Det hände så mycket jobbiga saker och /.../. Och det att vi var omgivna av någon slags normalitet när vi var i Bosnien. Det kan jag förstå idag /.../. Vi bytte ju kultur och alltihop och det blev förvirring såklart- den här vanliga krocken mellan invandrarbarn och deras föräldrar vilket bidrar också till att jag inte kan kalla tiden eller min uppväxt i Sverige som lycklig faktiskt.” Ip E

Besök i Bosnien

Några informanter reste till Bosnien minst en gång om året. De andra har gjort det en eller två gånger hittills. De som rest ofta till Bosnien pratar gärna och länge om sina resor. Det är en viktig del av deras liv, de längtar dit. De andra som inte reser så ofta till Bosnien är inte så hänförliga. Bosnien är mer det förflutna, det som inte är aktuellt nu.

Två av mina informanter pratar om resan till Bosnien i lyriska ordalag, de känner sig hemma i Bosnien:

”När jag är i Bosnien i Sarajevo så känns det som om jag är hemma.” Ip C

”Det kändes direkt att man var i Bosnien, det kändes direkt att jag var hemma och det kändes bra. Man känner sig hemma där. Även om jag har bott mer än hälften av mitt liv här så känns det ändå så när jag kommer dit.” Ip D

Två av mina informanter är tämligen indifferent. Resan till Bosnien är ingenting märkvärdigt. Det förefaller som om de vill rikta uppmärksamheten mot det som händer här och nu:

”Jag har varit just i S... en gång i somras annars har jag ju bara varit i Kroatien, Belgrad, Montenegro, runt omkring. Det var liksom inte för att åka och komma ihåg. Det var bara för att det finns fina stränder och hav som vi tycker om.” Ip A

”Jag var i Z... förra året och vi åkte typ runt Jugoslavien, besökte släktingar. Det var första gången vi åkte riktigt såför att hälsa på alla. Sedan åkte vi till Kroatien, till havet.” Ip B

Resan till Bosnien var för en av mina informanter ett tillfälle att reflektera över olika kulturens normer och värderingar och att genom sökande och reflekterande hitta sin egen identitet:

”Det rörde en del /.../. Såibland kunde jag bli ganska såomrörd och förvirrad av allting men absolut att jag gillade det. Jag skulle nog ha lite svårt för att leva där för att jag är såhimla van vid vissa svenska grejer och att /.../. Nej jag gillar Bosnien också väldigt mycket. Det finns liksom någonting i mig som liksom gillar att komma tillbaka dit, och jag verkligen saknar vissa grejer och så Men det är en väldigt liten del. Det är såmed hjärtat men riktigt tänkande /.../. Jag tycker att jag är väldigt sentimental ibland – å vad fint det är här - och så /.../. Men jag skulle vara väldigt missanpassad där, tror jag. Men jag skulle vilja bo där under en kortare tid /---/.

Det var lite påfrestande. Ja det var lite jobbigt att förklara/.../ Mycket såhär saker som jag behövde förklara som stack de i ögonen och det var inte precis att jag kunde liksom vara mig själv. Man fick hålla sig i ett litet koppel och såför att inte göra något dumt och mamma fick ibland såhär prata mig till rätta, hur man egentligen skulle bete sig och så/.../. Men det är klart att jag känner mig lite sådär konstigt och väldigt såsom om jag har vuxit ifrån på ett konstigt sätt som jag måste stå till svars för när jag åker dit.” Ip E

Nutid

Tankar om uppfostran

Respekt

De flesta av mina informanter tar upp respekt för föräldrarna när de pratar om skillnader mellan svensk och bosnisk uppfostran. Respekt för föräldrar och äldre överhuvudtaget är viktig, den ligger i ryggmärgen och visas alltid även när de är arga och sura. Respekten verkar vara medfödd och naturlig för dem och därmed svår att förklara. Likväl anser de att de äldre är klokare och att man inte kan prata med dem hur som helst. De äldre (inte föräldrar) tilltalas ”Ni” istället för ”Du” vilket fortfarande är så gott som obligatorisk i Bosnien.

Fyra av mina fem informanter anser att den stora respekten till föräldrar utgör en stor skillnad mellan den bosniska och den svenska uppfostran.

”Ja, det finns. En stor skillnad är att man lär barnen mycket mer att visa respekt för föräldrarna.” Ip A

”Jag tror att man har mer respekt för sina föräldrar. Jag har mer respekt för mina föräldrar även om jag har bott här sålänge.” IpD

En av mina informanter anser inte att man kan prata om bosnisk respektive svensk uppfostran men hon framhåller att de värderingar som hon fick dels av sina föräldrar dels av det svenska samhället skiljer sig väldigt mycket. I det svenska samhället är det individen som står i centrum, det handlar hela tiden om individens välbefinnande men hennes föräldrar har inte samma uppfattning.

”Jag kan inte avgöra om det handlar om mina föräldrars riktiga idéer eller är det någonting som har kommit av deras situation som invandrare i Sverige. Men jag har fått väldigt olika uppfattningar dels från det svenska samhället dels från mina föräldrar. De skiljer sig väldigt mycket från varandra. Mina föräldrar har mycket betonat vikten av en ordentlig utbildning och att man ska ha ett jobb /.../. Man ska köra på sköta sitt liv och sig själv och inte misslyckas med de formella sakerna som jobb, familj och sådär/.../ Och inte bry sig om sina mer personliga preferenser utifrån vad man har sett/.../. Det är mest såhär att personen eller individen är i centrum och att man på något sätt ska odla sig själv och bli genuint lyckligt och sådär. Mycket prat om person alltså /.../. Det kommer inte ens på tal hos mina föräldrar.” Ip E

Frihet

De flesta av mina informanter anser att svenska barn har mer frihet och att den stora friheten utgör en skillnad mellan svenska och bosniska barn. Vad som beskrivs som frihet är att få förtroende och ansvar samt att visa att man klarar själv att bestämma tiden när man ska komma hem på kvällen. ”Svenskarnas” större frihet förklaras även med respektlöshet och att föräldrarna inte bryr sig.

”Den enorma friheten är nog det som skiljer mest svenska och bosniska barn. Friheten gör så att de kan göra mer saker. OK det är inte så att jag bara att vara ute till klockan 12 inte hinner göra det som de hinner till klockan halv fyra. Det är inte så Alltså själva friheten gör att de uppför sig annorlunda så att man kan se skillnaden.” Ip A

”De har inte så många regler, de får göra vad de vill. Man ser ingen skillnad mellan vuxna och barn tycker jag. Svenska barn gör ändå som de vill. Jag upplever det så i alla fall.” Ip B

En av mina informanter anser att det inte finns någon skillnad i friheten utan att man egentligen får samma friheter bara lite senare. Hon fick emellertid kämpa för att utöva den svenska friheten och de svenska normer för vad en flicka i hennes ålder skulle göra.

”Nej, men att man har en annan syn på ungdomar som växer upp. Man tycker t.ex. som jag upplevde mig vid 14-års ålder, som någon som behövde få en massa frihet och så Enligt bosniska normer är det en jätte ung ålder och det kanske inte var förrän 16,17 år som man skulle tillåtas gå ut och så Inte strängare men att man har andra kriterier för när man ska börja och sånt. För jag vet inte om det är strängt för att man egentligen får samma friheter bara lite senare. Jag vet inte för att jag fick föra någon slags kamp mot mina föräldrar för att få utöva den här svenska friheten och svenska tiderna och svenska synpunkter för vad en flicka i min ålder skulle få göra. Efter ett tag så blev de väldigt trötta och gav upp och allt /.../. Då hade jag liksom inte haft en riktig mätare på vad som är dåligt utan de har bara släppt iväg mig efter en tids strider. Så jag vet faktiskt inte /.../. Om jag hade låtit de liksom fortsätta vara mina föräldrar på det sättet som de ville vara så att jag hade kanske märkt mer skillnader i friheten.” Nu kan jag inte säga någonting. Ip E

Skolframgång

Alla mina informanter har tagit skolframgång som en viktig del av deras uppfostran. Det förefaller som om bosniska föräldrar överlag stimulerar sina barn till högre utbildning. I min undersökning har jag funnit att alla bosniska föräldrar oberoende av sin sociala ställning uppmuntrar sina barn till utbildning. I likhet med föräldrar som har en akademisk bakgrund vill föräldrarna som arbetar som undersköterskor, affärsbiträde att deras barn utbildar sig och hittar ett välbetalt och meningsfullt arbete. Föräldrarna tycks vara framsynta, de tänker på barnens framtid och vill att deras barn lyckas. Det beror antagligen mest på invandrarskap, de överför sina egna drömmar om det sociala lyftet på barnen. Att lyckas med sin existens som invandrare verkar till stor del vara identiskt med barnens framgångar.

”Mina föräldrar har mycket betonat vikten av en ordentlig utbildning och att man ska ha ett jobb /.../. Det är en sådan där sak som man ska klara av helt enkelt och det är verkligen livsnödvändigt.” Ip E

”Mamma och pappa har sagt till mig där är viktigt med skola, det är viktigt med ditt liv. Det är inte viktigt bara för att ha en bra karriär det är viktigt att ha kunskap eftersom det kvittar om du har en massa pengar, ett fint hus och sådant. Om de bombar och du måste flytta då står du där utan en massa pengar. Men om man har kunskap då kan man kanske börja om igen. Om man inte har någon kunskap blir det svårt att tjäna pengar. Det är något mina föräldrar alltid lärt mig. Det är viktigt med kunskap och sedan har jag själv valt att satsa på skolan och jag vill vinna.” Ip B

”Den är jätte viktigt. De vill inte att jag ska hamna ute på gatan, för det första. Eller att jag ska ha ett dåligt jobb sedan som jag inte är nöjd med, och ångrar mig som varför har jag inte pluggat, varför har jag inte gjort det./.../De vill att jag ska ha bra skolutbildning. De vill att jag ska vara bättre i skolan än i tennis.” Ip C

Bosnisk eller svensk

Vissa informanter har direkt svarat på denna fråga. Andra har varit mer betänksamma. Det märks att de flesta har grubblat över det. Trots en likartad bakgrund har de olika åsikter, olika uppfattningar. Likartad kulturell bakgrund har kombinerats med individuella erfarenheter. Min yngsta informant har utan omsvep identifierat sig enbart som bosnier. Jag har inte fått klart för mig om det är hennes ringa ålder eller hennes trygghet som gjort att hon utan omsvep identifierat sig enbart som bosnisk. Bara en av mina informanter (E) känner sig som svensk eller för det mesta svensk.

”Jag skulle inte kunna säga att jag känner mig hälften, hälften faktiskt inte alls. För att då när jag började 8-an på grundskolan ville jag anpassa mig. Såskämdes jag väldigt, väldigt mycket för att jag var från Bosnien, hade ett konstigt namn som inte kunde uttala och att jag inte var som andra. Vi bodde i hyreslägenhet och allt var helt fel och det hade med Bosnien att göra. Såville jag jätte gärna radera det. Och först några år senare såkom jag på att det egentligen var ett väldigt värdefullt grej /.../. Men jag kan nog aldrig få tillbaka något riktigt eftersom jag avbröt mitt intag av det bosniska som jag kunde få av mina föräldrar. Jag avbröt det ganska vådsamt för att jag tyckte att det var så dåligt och pinsamt och försvenskade mig liksom ganska brutalt. Då har jag aldrig kunnat få någon naturlig ”bosniskhet” och så.../. Så jag känner mig väldigt mycket svensk, ganska lite bosnisk och invandrare när jag är arg på orättvisor.” Ip E

Den här flickan har försvenskat sig ”ganska brutalt”. Hon vill undfly den etniska stämpel och inte drunkna i invandrarförorternas stigmatiserande invandarmassa. Trots detta uttrycker hon erfarenheter om gränsdragning mellan svenskar och invandrare.

En av mina informanter (D) känner sig bosnisk i Sverige och svensk i Bosnien

”I Sverige – bosnisk. I Bosnien – svensk, blond och svensk. Jag vet inte var man tillhör. Här är man bosnisk där är man svensk. Men jag känner mig mer som bosnisk så känns det. Men ibland känner man sig lite svensk också”

Här kan man känna igen den dubbla identiteten dvs. känslan att tillhöra två världar samtidigt. Hon är både och.

En av mina informanter vill inte tänka på nationaliteter, hon känner sig som människa

”Jag är mänsklig /---/.”
Jag vet inte jag känner mig bara som JAG som en människa. Jag ser inte att det är något viktigt. Jag vet att jag kommer från S men jag vet inte om det är Bosnien eller vad det än är. Jag känner inte att jag är svensk, det är jag absolut inte men jag känner inte heller att jag är jugoslav. Jag är bara någonting. Det är absolut ingen nationalitet som jag har tänkt. Jag har

aldrig suttit och tänkt på VAD jag är. Jag känner mig som en människa som kan två olika språk. Det är det enda, som blandar två olika språk hela tiden.” Ip A

Den här informanten vill inte vara pressad i några färdiga mallar och livsrutor – hon är mänsklig. Hon vill vara individ, en människa som skiljer sig från ”majoriteten” genom att behärska två språk. Att identifiera sig som mänsklig tyder på att hon vill gå bortom den bosniska och den svenska identiteten, att hon vill bortom skillnaden mellan ”vi” och ”de”. Det förefaller som om hon vill utveckla en bred identitet som täcker båda två

En av mina informanter känner sig osäker men hon vill framhäva sin individ:

”Jag vet inte vad det är jag kommer ifrån. Jag vill veta ifall det är Jugoslavien, Bosnien, Serbien. Jag har ingen aning om. Detta har inte varit något SPECIELLT viktigt för mig eftersom jag är som jag är om det är svensk eller jugoslavisk eller bosnisk vad det är. Det vet jag inte. Jag är svensk medborgare så jag känner mig som svensk på något sätt men ändå inte. Jag vet inte hur jag ska förklara det.” Ip B

Att vara bosnier i skolan

I vissa skolor är nationalitet oväsentlig, ungdomar har raderat nationaliteter och suddat gränser:

”Att vara bosnisk spelar ingen som helst roll. Vår klass speciellt om vi säger att vi är 20 i klassen så är äkta svenskar fyra stycken så vi har allt spanska, danska, allt möjligt och alla smälter ihop så bra. Det finns absolut ingenting att vi är typ så med varandra bara för att vi är jugoslaver. På denna skola finns det absolut ingen sådant hinder.” Ip A

En av mina informanter som går i en internationell skola uttrycker emellertid medvetenhet om gränsdragning mellan svenskar och invandrare. Hon berättar om sin klass som är uppdelad.

”Det är kanske å hon är bosnisk, hon är ju inte svensk. Då blir grupper - de är svenskar och de är utlänningar. Utlänningar – det är inte bara vi från Bosnien /.../. Nu är vi helt uppdelade i klassrummet. Men ändå jag tänker inte på det. ”Vi har samma betyg, vi lär ju oss samma saker, men vi diskuterar inte med varandra och jag kan inte tvinga dem.” Ip D

Nationalitet har emellanåt blivit hinder för umgänge:

”Det har aldrig spelat någon viktig roll förutom i vissa fall. När jag har träffat vissa albaner. De säger hon är serb, och så där liksom. Det hände också när jag var typ mindre och bodde i X-stad. Så hade jag en kompis som jag varit ute och lekte med. Då kom hennes pappa och sa att hon inte fick leka med mig. Jag tänkte vad då vad jag har gjort, vad jag har gjort för fel för att jag är liten jag fattar ju inte. Jag fattade inte varför det spelade så stor roll. Jag var samma person hela tiden det var inte det att jag hade gjort något dumt utan det blev bara så” Ip B

Kriget och religionen har försvårat identitetsarbete. Omgivningen har inte definierat denna informant som bosnisk, hon har fått etikett "serb" och det har varit förvirrande. Hon har blivit utan hem och land i en dubbel mening.

En av mina informanter har känt sig diskriminerad som bosnier. Läraren har försökt lära henne att se på sig själv genom ett kulturprisma.

"Så kunde han (lärare) ibland komma på att fråga om jag visste vad saker var. Han frågade mig om jag visste vad biljard är om jag någonsin hade varit på en kräftskiva och så Han var väldigt så där som om att jag inte hade varit i Sverige i 10 år liksom /.../. Han var kanske den ende som verkligen gjorde bort sig i och med att han visste att jag var från ett annat land." Ip E

Framtiden

Att flytta hemifrån

De flesta av mina informanter är tämligen unga. Att flytta hemifrån är fortfarande inte aktuellt för de flesta men de har reflekterat över det. Fyra av mina informanter uttrycker en "tids nog" inställning - de tänker flytta när de "är redo". Samtliga informanter är positiva till att flytta hemifrån och betonar vikten av att ta hand om sig själv. När man är 18 då är man "färdiguppfostrad" och då är det dags att flytta hemifrån.

Att flytta hemifrån är en tidsfråga men det är en självklarhet för de flesta av mina informanter. De är positiva till att flytta hemifrån, de tycker att det är bra.

"Jag tycker det är bra. För att man lär sig att kunna ta hand om sig själv. Man ser tidigt hur livet kommer liksom, hur livet går till. Att man måste göra saker själv. Man måste nästan allt göra själv när man bor ensam. Att kunna ta hand om sig själv, kunna tänka på sådana små saker, maten, om man ska äta, betala räkningar och sådant. Jag tycker det är väldigt bra." Ip C.

En av mina informanter har redan flyttat hemifrån. Hon uttrycker det så här:

"Jag tycker att det är bra. Familjen kan ju vara liksom underbar på många sätt men oftast är det vid den åldern när man är 18 bara bromskloss för ens utveckling. För att de vill se en som en del av familjen. Man själv håller på att utveckla en ny person i full fart och det känns jätte underbart och man vill bara göra en massa, liksom utöva sig själv genom att man håller på att bli egen person, inte bara en liten fjant som lärare och föräldrar bestämmer över." Ip E

Trots att en av mina informanter inte är negativt inställd till att flytta hemifrån antyder hon att det kan vara tecken på en dålig relation mellan barn och föräldrar:

”Här i Sverige längtar både föräldrar och barn att barn ska flytta hemifrån när de är 18 /.../. Om man vill flytta hemifrån då är det tecken på att det inte funkar i familjen, att man inte har bra relation. Om man har en bra relation då kan man vara i familjen länge.”

Ip D

Du som förälder

Mina informanter är för det mesta nöjda med sin uppfostran. De vill inte göra någon stor kontrast till sina föräldrar men de vill ”följa trenden”, vara moderna och låta sina barn bestämma lite mer än de fick bestämma. Genom att berätta om sig själv som förälder pekar de på saker och ting i sin uppfostran som de är nöjda med men även på saker och ting som kan bli bättre. De betonar vikten av att prata mycket med sina barn, att barnen inte ska vara rädd för sina föräldrar, att barnen inte ska dölja något. Föräldrarna ska förvisso respekteras men de ska inte stå för auktoritet som inte ifrågasätts. Samtliga poängterar vikten av en bra och öppen relation mellan barn och föräldrar.

”Men jag vet inte, jag ska försöka ge dem uppfostran som jag har fått. Det viktiga som jag ser i det hela, i uppfostran är att vara en god människa/.../. Man ska försöka, som jag har lärt mig, att inte se på folks nationaliteter utan att se hur människor egentligen är inombords/.../. Att kunna ta hand om sig själv, det måste de göra ungefär som jag har fått. Jag är väldigt nöjd med min uppfostran så att jag absolut inte hade velat att mina barn får annorlunda uppfostran. Det mänskliga, den normala men sedan så typ att tiderna förändras som att jag kan vara ute till 12. Om det är normalt att vara ute till klockan fem kommer jag att tillåta dem att vara ute till klockan fem. Jag kan tycka att det är för mycket men jag kommer att följa trenden såklart.” Ip A

”Jag vill i första hand lära mina barn att visa respekt och inte döma på grund av nationalitet eller yttre. De ska inte skilja på folk bara för det de är/.../. Försöka liksom visa barnen att jag är deras kompis. De kan snacka med mig om vad som helst men de ska ändå veta att jag är föräldern att de inte ska behöva ljuga för mig se mig som ett hot. De måste kunna känna att jag finns för dem, att de kan lita på mig.” Ip B

En av mina informanter som uppger att hennes relation med föräldrar inte har varit det bästa är nöjd med sin uppfostran så illvida att hon har lärt sig mycket av sina föräldrar och blivit ”bra formad” av allt som har hänt.

Det handlar kanske inte så mycket om att göra en kontrast mot mina föräldrar utan kanske mest mot samhället i övrigt. Jag vill inte att mina barn ska vara upplysta vad det gäller liksom vad som är snett i samhället. Jag tänker ju inte köpa rosa kläder till flickorna, liksom forma dem. Jag vill så gott det går undvika att stoppa dem i könsroller. Jag vill undvika att stoppa in dem i sådana roller som unge med invandrarklass bakgrund och tvinga på dem sådana där saker som de bara blir olyckliga av. Som att man ska hoppa på utbildningen som jag pratade om innan. Jag vet inte /.../ Jag skulle vilja att mina barn blir som jag. Jag vet inte hur man gör för att de oftast revolterar. Jag tycker att jag har blivit bra formad av allt som har hänt. Att jag trots allt kunnat vinna någonting utav allting som har varit jobbigt. Jag har gått min väg

ganska mycket och lärt mig väldigt mycket av mina föräldrar även om vi inte alltid har haft en bra relation. Ip E

6. ANALYS

6.1 Respekt och självständighet

Samtliga informanter är födda i ett samhälle som är representant för den gruppcenterade ideologin och de har vuxit upp i ett samhälle som är representant för den individcenterade ideologin. Borgström (1998) poängterar att de kulturmönster man föds i har det starkaste inflytande på individen. Så gott som alla mina informanter framhäver vikten av respekt för föräldrar som kännetecknar uppfostran i en gruppcenterad ideologi. Det är föräldrarna som står för auktoriteten i gruppcenterade samhälle och auktoriteten ifrågasätts inte. *Jag har mer respekt för mina föräldrar även om jag har bott här sålänge.*

En av mina informanter har uppmärksammat de olika uppfattningar hon fick dels av det svenska samhället dels av sina föräldrar. Enligt flickan är det individen som står i centrum i det svenska samhället. Individens välbefinnande kommer däremot inte på tal hos hennes föräldrar. För föräldrarna är det viktigt att inte misslyckas med familjen. Här kan man anknyta till Sjögrens (1993) beskrivning av individcenterade ideologin där familjen har prioritet över individens välbefinnande.

Skolframgång verkar vara ett viktigt inslag i den bosniska uppfostran. Att föräldrarna betonar vikten av ordentlig utbildning beror förmodligen mest på invandrarskap än på geografiskt ursprung. Ålund framhåller att föräldrarnas utbildning spelar en viktig roll i barnens skolframgång och att de utbildade föräldrarna stimulerar sina barn till högre utbildning. Jag har emellertid funnit att samtliga föräldrar oberoende av utbildning stimulerar sina barn till högre utbildning.

När mina informanter tar ställning till att flytta hemifrån och att uppfostra sina barn poängterar de vikten av att klara sig själv, att ta hand om sig själv. Därmed framhäver de självständighet samt vikten av att ta hand om sig själv som är typiska inslag i den svenska fostran. De framhåller att man måste göra saker själv, att föräldrarna hjälper till när det verkligen är nödvändigt. Min yngsta informant är förmodligen den som mest pläderar för

självständighet som i sin tur förklarar att det typiska inslaget i den svenska uppfostran har ”inpräntats” tidigt och att hon inte kan komma ifrån den.

Att flytta hemifrån är förknippat med oberoende och ansvarskänsla. Man ska flytta hemifrån när man är 18 dels därför att man skall klara sig själv, dels därför att man inte ska utnyttja sina föräldrar. Ansvarskänsla är viktig för dem och det är likaså en av egenskaper som svenska studenter och lärare enligt Sjögren (1993) angivit som en av de viktigaste egenskaperna hos en människa.

Visserligen har kulturen de är födda i haft ett starkt inflytande på dem men de nya kulturella mönstren har lagrats under åren de bott i Sverige. De har internaliserat normer och värderingar såväl från den bosniska som från den svenska kulturen. De har även funnit balans mellan dessa två skilda traditioner.

Mina informanter har åstadkommit en unik kulturell syntes och visat att kultur ständigt omformas i ljuset av nya omständigheter och erfarenheter. De har visat likaså att kultur inte kan ses som något stabilt och permanent, utan som något som de hela tiden skapar och omvandlar i det dagliga livet.

6.2 Multikultiungdom

Sökandet efter den egna identiteten har inte varit någon smärtfri process. Mina informanter har sökt sin identitet mellan två olika kulturer, två olika synsätt, det individualistiska och det gruppinriktade. Samtliga är födda i Bosnien och samtliga har bosniska föräldrar men de är olika, de resonerar olika. Här kan man anknyta till Ålunds (1997) konstaterande att likartad kulturell bakgrund kombineras med individuella villkor, förutsättningar och erfarenheter.

En av mina informanter känner sig som både och - ”*I Sverige – bosnisk. I Bosnien – svensk, blond och svensk.*” Här kan man känna igen Borgströms (1998) begrepp dubbel identitet som inrymmer känslan att tillhöra två världar samtidigt. Enligt Borgström kan den kluvenhet som en invandrare upplever vid ett återbesök i sitt ursprungsland vara en indikation på en dubbel identitet. Den dubbla identiteten kan enligt Borgström uppfattas antingen positivt eller negativt beroende på hur individen handskas med sin dubbla identitetssituation. Den dubbla identiteten tycks vara något som denna informant har lärt sig att leva med. Min uppfattning är att hon utan några större problem handskas med sin dubbla identitet. Hon står på god fot med sin bosnisk-svenska kultur.

Framväxt av en synkretistisk identitet kan urskiljas hos två av mina informanter.

”Jag är mänsklig. Jag känner mig bara som JAG som en människa. Det är absolut ingen nationalitet som jag har tänkt.”

Här kan man anknyta till Ålund och identitetens individuella karaktär dvs. förmågan att kunna definiera sig själv som en person som är åskild eller särskild, med egna karaktäristiska drag. Det är viktigare att framhäva sig själv som individ än att identifiera sig som en del av den egna etniska gruppen. *”Jag är som jag är om det är svensk eller jugoslavisk eller bosnisk vad det är.”*

De vill bryta etniskt definierade gränser och etablera gränsöverskridande sociala relationer.

Samma resonemang framträder när de resonerar kring identitetens kollektiva sida dvs. frågan om att vara bosnisk i skolan. Att vara bosnisk spelar ingen som helst roll de individuella egenskaperna har större betydelse, möjligheter att se varandra som personligheter istället. De vill tona ner betydelsen av skillnaderna mellan olika kulturer.

”Att vara bosnisk spelar ingen som helst roll. Det finns absolut ingenting att vi är typ såmed varandra bara för att vi är jugoslaver. På denna skola finns det absolut ingen sådant hinder.”

Det handlar om att förbinda olika kulturella världar och erfarenheter till ett kulturellt överskridande.

Ålund framhäver att detta sätt på vilket individen identifierar sig med en grupp beror på gruppens relation till individen och ligger inbäddad i individens egna projektioner visavi gruppen. Bosniska flickor som är muslimer har lättare att identifiera sig som bosnier. Flickor som är kristna har svårigheter att identifiera sig bara som bosnier vilket förmodligen beror på gruppens relation till individen som påverkar individens egna projektioner visavi gruppen.

”De säger hon är serb, och så där/.../. Eftersom jag är som jag är om det är svensk eller jugoslavisk eller bosnisk vad det är.”

Jag vet inte vilken som jag hade passat i den bosniska eller den serbiska klubben, jag vet inte.

Det är lättare att söka sig till någonting nytt, att bryta etnisk definierade gränser och att söka sin hemvist i en värld som är multietnisk.

6.3 Sammanfattning

Syftet med min uppsats var att undersöka hur bosniska flickor upplevt och erfårit sin uppfostran som skett mellan två olika kulturer den bosniska och den svenska. Mina informanter är överlag nöjda med sin uppfostran och de flesta uppger att de har haft en lycklig barndom. De flesta vill uppfostra sina barn på ett liknande sätt som de själva blivit uppfostrade som i sin tur bekräftar att de är nöjda med sin uppfostran.

Även den informant som inte har kallat sin barndom som lycklig är nöjd såtillvida att hon har blivit bra formad av allt som har hänt.

Respekt för föräldrar och äldre överhuvudtaget har angivits som den största skillnaden mellan den bosniska och den svenska uppfostran. En större frihet som är karakteristisk för svenska barn har likaså angivits som en av skillnaderna i uppfostran. Till skillnad från svenska barn kan de inte själva bestämma tider de ska vara hemma. Det är föräldrarna som bestämmer tider och tiderna måste respekteras.

Samtliga informanter har betonat att skolframgång har varit en viktig ingrediens i deras uppfostran. Bosniska föräldrar oberoende av sin sociala ställning har enligt döttrarna betonat vikten av en bra utbildning.

När det gäller att identifiera sig med den svenska respektive bosniska kulturen har en av mina informanter identifierat sig som svensk och en som bosnisk. En informant har identifierat sig som både svensk och bosnisk medan övriga två har valt att bryta etnisk definierade gränser och definierat sig som individer som människor utan nationalitet.

Mina informanter har onekligen internaliserat normer och värderingar både från den bosniska och från den svenska kulturen. Samtliga är positiva till att flytta hemifrån vilket är mycket ovanligt i Bosnien. När de försöker föreställa sig själva som föräldrar är det fortfarande respekt för föräldrar som är viktig men de poängterar vikten av att ta hand om sig själv vilket är ett typiskt drag i den svenska uppfostran. Samtliga poängterar vikten av en bra och öppen relation mellan barn och föräldrar samt att barnen inte ska se på sina föräldrar som ett hot eller en auktoritet som inte får ifrågasättas.

Det förefaller som om de har funnit balans mellan den svenska och den bosniska kulturen. De har lärt sig att leva med och inte mellan två kulturer.

Integration tycks vara den strategi som flickornas familjer har valt. De har kompromissat dvs. de har bibehållit en viss kulturell identitet samtidigt som de har tagit efter svenska värderingar.

7. SLUTDISKUSSION

Syftet med min uppsats var att undersöka hur bosniska flickor sett på sin uppfostran, hur de sett på skillnader mellan den svenska och den bosniska uppfostran samt vilken kultur de identifierat sig med.

Det som jag har kommit fram till i min uppsats är att bosniska flickor i stort sett är nöjda med sin uppfostran och att de vill uppfostra sina barn på ett liknande sätt som de själva har blivit uppfostrade. Respekt för föräldrarna har angivits som den största skillnaden mellan den svenska och den bosniska uppfostran. De har likaså upplevt att deras frihet i jämförelse med svenska barn har varit mer begränsad. Även skolframgång har angivits som en viktig del av deras uppfostran. När det gäller kulturen de identifierat sig med är deras uppfattningar tämligen olika. Det finns informanter som identifierat sig enbart med den bosniska kulturen, informanter som mest identifierat sig med den svenska kulturen och de som känt sig som både och. Vissa informanter har inte identifierat sig med någon etnisk tillhörighet utan valt vara individer och människor istället.

Jag har blivit imponerad av informanternas sätt att hantera sin kulturella tillhörighet. Jag som invandrare, tillika en vuxen person, vet hur svårt det kan vara att finna balans mellan två kulturer.

Under mina resor till hemlandet har jag ofta blivit anklagad att jag har blivit försvenskad, att jag inte är samma person som jag var tidigare. Det var förvirrande eftersom jag var bosnisk i Sverige. Jag trodde nämligen att jag bevarat min kulturella identitet. Efter alla dessa år har jag förstått att man egentligen inte kan bevara sin kulturella identitet. Kulturen är verkligen ingenting som är stabilt och permanent. Kulturen är något som ständigt återskapas och omvandlas, den är ständigt föränderlig. Vilket utrymme man än försöker skapa för traditioners bibehållande gör man medvetet eller omedvetet olika sorters anpassningar till det samhälle som omger en. Det monokulturella formas till det mångkulturella.

Mina informanter har haft möjligheten att se saker ur olika perspektiv samt att identifiera sig som bosnier, svenskar, både bosnier och svenskar. Sist men inte minst har de identifierat sig som individer. De som har valt att identifiera sig som individer har antagligen undgått att känna sig som bosnier i Sverige eller svenskar i Bosnien. Att vara individ kan innebära en slags strategisk identitet, man behöver inte pendla mellan den bosniska och den svenska kulturen, man är individ överallt. Det är förmodligen ett sätt att känna tillhörighet istället för utanförskap.

Deras kulturella variation måste erkännas tillika rätten till att vara individ. Livet för dessa flickor och ungdomar överhuvudtaget blir i rätt stor utsträckning vad samhället gör det till. Det är viktigt att de får känna tillhörighet i det svenska samhället.

7. KÄLLFÖRTECKNINGAR

7. 1 Referenser

Almquist & Broberg (2000) "Kulturella skillnader i barnuppfostran" i Alwood CM., Franzén E, red.: *Tvärkulturella möten. Grundbok för psykologer och socialarbetare* Falkenberg: Natur och kultur

Borgström, Maria (1998) *Att vara mitt emellan*. Stockholm: Pedagogiska institutionen

Bronfennbrenner, Urie (1973) *Tvåbarndomsvärldar. Sovjetunionen och USA* Stockholm: Wahlström&Widstrand

Ehn, Billy (red) (1993) *Kultur och erfarenhet* Stockholm: Carlssons

Frykman, Jonas & Löfgren, Orvar (1979) *Den kultiverade människan*. Lund: Läromedel

Gustavsson, S & Svanberg, I., red (1995) *Bosnier. En flyktinggrupp i Sverige och dess bakgrund*. Smedjebacken: Smegraf

Hannerz, U., Liljeström, R., Löfgren, O., red, (1982): *Kultur och medvetande. En tvärvetenskaplig analys*. Ångered: Akademitlitteratur

Hannerz, Ulf (1983) *Över gränser. Studier i dagens socialantropologi* Lund: Liberförlag

Jacobson, Marianne (1993) i Billy Ehn: *Kultur och erfarenhet*. Stockholm: Carlssons

Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Patel R & Davidson, B., (1994) *Forskningsmetodikens grunder Att planera, genomföra och rapportera en undersökning* Lund: Studentlitteratur. Andra upplagan

Plöjel-Westmoreland, Elisabet (2001) - *Tvärkulturell fostran svensk-italienska ungdomars erfarenhet av att växa upp med tvåkulturer* Lund: Pedagogiska institutionen

Repstad, Pål (1999) *Närhet och distans Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap* Lund: Studentlitteratur

Sjögren, Annick (1993) *Här går gränsen. Om integritet och kulturella mönster i Sverige och Medelhavsområdet*. Värnamo: Arena. Tredje upplagan

Trost, Jan (1993) *Kvalitativa intervjuer* Lund: Studentlitteratur

Ålund, Aleksandra (1997) *Multikultiungdom. Kön etnicitet, identitet*. Lund: Studentlitteratur

Meddelande från Socialhögskolan 1984:2 *Frågeteknik för kvalitativa intervjuer – en sammanställning*

BILAGA 1

Intervjuformulär:

Slutna frågor

- 1) Hur gammal är du idag?
- 2) Hur gammal var du när du kom till Sverige?
- 3) Skola
  - Hur är det att vara bosnisk på din skola?
- 4) Föräldrarnas yrke

Öppna frågor

- 1) Vad minns du av ditt liv i Bosnien? Kan du berätta mer om det?
- 2) Hur upplevde du din ankomst till Sverige?
- 3) Hur ser du på din uppfostran här i Sverige? Har du haft en lycklig barndom?
- 4) Har du rest till Bosnien sedan du flyttade till Sverige?
- 5) Finns det någon skillnad i uppfostran här i Sverige och i Bosnien?
Om det finns skillnad – beskriv den.
- 6) Ge exempel på hur din uppfostran var annorlunda än uppfostran som dina svenska kompisar fick?
- 7) Ge exempel på hur din uppfostran var annorlunda än uppfostran som dina bosniska kompisar fick?
- 8) Vad ser du för skillnader mellan bosnisk respektive svensk fostran?
- 9) På vilket sätt uppför sig svenska barn annorlunda än bosniska barn?
- 10) Känner du dig mest som bosnisk eller svensk?
- 11) Hur vill du uppfostra dina barn?
- 12) Har du något att tillägga?